

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till: ju.L5@regeringskansliet.se

Departementspromemorian "Straffansvar för psykiskt våld", Ds
2022:18

(Departementets diarienummer Ju2022/02651)

Stockholms tingsrätt har granskat promemorians förslag och lämnar med utgångspunkt i de intressen domstolen har att beakta följande synpunkter.

Straffansvar för psykiskt våld

Tingsrätten välkomnar den gedigna utredning och analys som gjorts i promemorian. Enligt tingsrätten argumenteras i promemorian på ett övertygande sätt för att befintlig lagstiftning inte är tillräcklig för att beivra psykiskt våld i den utsträckning som vore önskvärd. Det är även positivt att promemorian belyser situationer utanför närståendekretsen där psykiskt våld förekommer, t.ex. mellan unga vuxna, i skolan och på arbetsplatser. Tingsrätten instämmer i bedömningen att det finns ett behov av att stärka det straffrättsliga skyddet mot psykiskt våld.

Såsom redogörs för i promemorian väcker förslaget emellertid frågor rörande förenligheten med legalitetsprincipen och kraven på förutsebarhet m.m. (se t.ex. kapitel 5, 8 och 9). Enligt förslaget ska ett upprepat beteende som innefattar flera handlingar, som inte i sig behöver vara straffbara, under vissa förutsättningar tillsammans kunna utgöra ett brott. Den valda lagstiftningstekniken skiljer sig därmed från exempelvis fridskränkningssbrotten där även de i gärningen ingående gärningarna är straffbelagda. Tingsrätten noterar särskilt att frågor om att kriminalisera lindrigare eller mer diffusa former av psykiskt våld har utretts tidigare men att krav på förutsebarhet och förbud mot obestämdhet ansetts medföra hinder (se t.ex. s. 113 f).

Trots det nu sagda anser tingsrätten att det i promemorian framförs tillräckligt övertygande argument för att det måste vara möjligt att på ett tillräckligt förutsebart sätt kriminalisera vissa former av psykiskt våld (se t.ex. s. 263 ff). Utifrån vad som framkommer i promemorian framstår dessutom den valda lösningen som svår att undvika eftersom psykiskt våld ofta består av ett handlingsmönster eller en "våldsregim" där de enskilda gärningarna inte nödvändigtvis framstår som så allvarliga, men där den sammanlagda effekten kan vara förödande för den utsatte (se t.ex. s. 279 och 304 ff).

Som påpekas i promemorian måste en kriminalisering dock formuleras och avgränsas synnerligen noga (s. 268) och enligt tingsrätten finns ett antal

frågeställningar i detta avseende som bör uppmärksammas närmare vid fortsatt beredning av förslaget.

Som framgår av promemorian kan det straffbara agerandet innefatta handlingar av mycket varierande slag och ett flertal exempel lämnas i promemorian (se t.ex. s. 308 ff och 387 ff). Tingsrätten är dock tveksam till om det straffbara området är tillräckligt avgränsat eller förutsebart genom exemplen. Det är i allmänhet viktigt att inte låta svårigheterna att formulera avgränsade och begripliga rekvisit leda till exemplifieringar i författningskommentaren som går utöver själva lagtexten. Tingsrätten noterar även att förslaget har ett bredare tillämpningsområde än lagstiftningen i t.ex. Danmark och Storbritannien (jfr s. 127 och s. 161 ff) vilket ställer än högre krav på preciseringen av tillämpningsområdet.

När det vidare gäller lagförslagets första led ("*[u]pprepat utsätter en annan person för nedvärderande, förödmjukande eller på annat sätt kränkande gärningar*") anges utöver exemplen bl.a. att "*[b]rottsoffret ska ha utsatts för ett agerande som är oacceptabelt utifrån de grundläggande värden som genomsyrar den svenska, den nordiska och den internationella rättskulturen*" (s. 387). Detta är ett mycket brett kriterium som kan leda till godtycke vid rättstillämpningen. Det är inte heller helt tydligt exempelvis om de beteenden som FN:s barnrättskommitté anser är psykiskt våld, samt de exempel som nämns i promemorian i anslutning till hänvisningen (s. 388), främst avser gärningar mot barn eller om sådant beteende även är straffbart om det riktas om vuxna. Om straffbarheten även gäller ageranden mot vuxna uppstår ytterligare frågor, t.ex. vad som krävs – om inga hot eller liknande framkommit – för att kunna konstatera att en person blir "tvingad" att göra något.

Liknande frågeställningar uppstår även såvitt avser lagförslagets andra led ("*utövar otillbörlig kontroll över en annan person genom att begränsa den personliga handlingsfriheten*"). Rörande flera av de angivna exemplen uppkommer enligt tingsrätten fråga om vad det är som gör att gärningsmannen kan anses utöva sådan kontroll som krävs (se s. 390 f). När det gäller barn kan sannolikt ofta konstateras att en förälder utövar kontroll över barnet men såvitt avser vuxna framstår det – om inte hot eller liknande förekommit – som svårare att bedöma när kontroll faktiskt utövas. Det framstår vidare som mindre förutsebart att "*[g]ränsen för vad som anses otillbörligt kan [...] påverkas av samhällsutvecklingen och synsättet kan komma att ändras över tid*" (s. 392).

I promemorian anförs att ett krav på att var och en av gärningarna ska ha utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet följer redan av den valda brottskonstruktionen (s. 314 f). Det är dock inte helt klart hur detta bör tolkas i praktiken, t.ex. hur kravet kommer till uttryck för de olika leden (1) upprepad kränkning, etc., respektive (2) otillbörlig kontroll. På samma sätt vore det önskvärt med ett utvecklat resonemang rörande hur det ska konstateras att det rör sig om upprepade gärningar (se t.ex. s. 393). Eftersom det finns ett krav på upprepade kränkningar även i kontrollfallet bör även övervägas om kravet på upprepat agerande borde komma till explicit uttryck i lagtexten även i det ledet (jfr s. 386).

Mot bakgrund av frågetecknen rörande förutsebarhet m.m. som berörts ovan anser tingsrätten vidare att det är problematiskt att uppsåt endast krävs rörande att det varit fråga om upprepade gärningar samt, i förekommande fall, att det varit fråga om kontroll som begränsat den personliga handlingsfriheten (s. 395). Utformningen i detta avseende skiljer sig förvisso

inte nämnvärt från uppsåtskravet i fridskränkingsbrotten, men en central skillnad är att i det fallet är även de ingående gärningarna alltid straffbara i sig. En jämförelse kan göras med regleringen i Storbritannien där straffbarhet kräver att gärningspersonen vet om, eller borde veta om, att beteendet kommer att ha en allvarlig påverkan på den utsatta (se s. 163; jämför även artikel 33 i Istanbulkonventionen, se s. 32).

Tingsrätten anser även att det bör övervägas om ett annat begrepp än "gärning" borde användas i bestämmelsen (jfr s. 306). Detta då de i bestämmelsen ingående gärningarna ofta inte kommer vara straffbara i sig.

I frågan om brottets beteckning och placering anser tingsrätten att argumentationen för varför brottet bör benämnas psykisk misshandel och placeras i 3 kap. brottsbalken inte är helt övertygande (s. 318 ff). Brottsbalkens systematik, brottets skyddsintressen och lagförslagets konstruktion talar enligt tingsrätten snarare för att brottet borde placeras i 4 kap. i anslutning till fridskränkingsbrotten. Enligt tingsrätten borde även övervägas att beteckna brottet på ett sätt som anknyter till fridskränkingsbrotten. Även begreppet som används i Storbritannien ("coercive control") framstår som passande i vart fall för bestämmelsens andra led.

Åtalsregleringen för ärekränkingsbrotten

Promemorian har även analyserat om det finns ett behov av att förändra åtalsreglerna för ärekränkingsbrotten så att allmänt åtal kan väckas i fler fall än i dag när brotten begås i nära relation och vid hedersrelaterat våld och förtryck. Analysen har enligt promemorian visat att det inte finns något sådant behov och att någon förändring därför inte är påkallad. Tingsrätten har inga invändningar mot bedömningen i denna del.

Konsekvenser av förslaget

I promemorian görs bedömningen att de ökade kostnaderna för domstolarnas sida bedöms vara sådana att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag (s. 373 ff). Samtidigt anförs att det är mycket svårt att beräkna eventuella kostnadseffekter av de förslag som lämnas i promemorian och att de uppskattningar som redovisas är mycket osäkra. Mot bakgrund av anförda osäkerheter anser tingsrätten att det är av vikt att bedömningen följs upp och kompletteras så snart ytterligare underlag finns.

Utöver det som nu angetts föranleder förslaget inte några ytterligare synpunkter från tingsrättens sida.

Detta yttrande har beslutats av chefsrådmannen Måns Wigén. Tingsfiskalen Erik Thilén har varit föredragande.

Måns Wigén

Erik Thilén